

Mercè RODOREDA, Joan SALES

Cartes completes (1960-1983)

A cura de Montserrat Casals. Barcelona: Club Editor, 2008,
(«La Cara Fosca de les Lletres», 2), 1110 p., 30 €

En els últims anys han proliferat els llibres amb edició de correspondència d'escriptors catalans. D'entre ells, n'hi ha dos d'especialment destacables: el que recull les cartes creuades entre Josep Pla i Josep M. Cruzet (*Amb les pedres disperses. Cartes 1946-1962*, edició de Maria Josepa Gallofré, publicat el 2003) i el que ara ens ocupa. Són dos llibres amb moltes similituds, però també amb algunes diferències en la concepció de l'edició. Val la pena entretenir-se una mica en la comparació. Fins i tot diria que és molt recomanable llegir-los l'un rere l'altre seguint un ordre cronològic que gairebé s'encavalla de manera precisa. Gràcies a aquest exercici, podem reconstruir, amb documentació de primera mà, bona part del panorama de la literatura catalana durant gairebé quaranta anys, amb una atenció especial a un tema tan bàsic com és el de l'edició i el de la recuperació del mercat literari des de la postguerra. En ambdós casos, ens trobem amb la correspondència –d'un gruuix similar– entre un escriptor (barra escriptora) de primera fila i el seu corresponent editor. Són editors, a més, que estan intentant endegar dos projectes editorials seriosos (la «Biblioteca Selecta» i «El Club dels Novel·listes»), cosa que els fa imprescindible mantenir una bona relació amb els seus corresponsals, perquè saben que són les firmes estel·lars dels seus respectius projectes.

La comparació posa de manifest també que en tots dos casos els editors són molt més prolífics (i fins i tot prolixos) que no pas els autors. Hi ha moltes més cartes de Cruzet i de Sales que no pas dels seus corresponsals (comptant fins i tot les que s'hagin pogut perdre) i gairebé sempre són més llargues. Tots dos editors són bons lectors i perceben perfectament la bona literatura que tenen entre mans, però els preocupa també, com és lògic, la incidència en el mercat i el negoci. Els dos escriptors també estan enormement preocupats pels temes professionals (a vegades molt més del que suposaríem), però al mateix temps aprofiten la correspondència per crear-se una imatge literària amb la qual es presenten davant del seu corresposnal amb el distanciament que consideren oportú en cada moment. I és que, en el fons, són gent d'ofici que saben que servir-se de la llengua, ni que sigui la de les cartes, és una manera de fer literatura. Així, Josep Pla es pot presentar com el pagès despreocupat de tot, quan, en realitat, la preocupació que deduïm per la seva carrera literària és extraordinària (i de pagès no en té res). I la Rodoreda, quan vol, és més volàtil i etèria que la seva Colometa, de manera que moltes vegades –sobretot en els

darrers temps de la relació i especialment des de la mort d'Armand Obiols— és com si Sales es cartegés amb un personatge literari (força rodoredià, certament) i no pas amb ella mateixa.

No cal ara entrar a fons en les diferències en la concepció de les dues edicions, però sí que cal remarcar una cosa. L'editor i anotador d'una correspondència d'aquest tipus no només ha de ser un bon expert en la vida i l'obra dels corresponents, sinó que també cal que sigui un professional competent, bon coneixedor del context literari i que tingui perfectament assumit quin és el seu paper: el de fer d'intermediari entre els autors i el lector per tal que aquest pugui entendre —si més no fins allà on sigui possible— les múltiples referències que van apareixent en els escrits. Per fer això, l'editor segurament tindrà necessitat d'entrar en el món íntim i personal dels autors, però la seva funció no és pas divulgar-lo, ni molt menys valorarlo. Com a molt, l'avantatge d'aquesta perspectiva preferent ha de servir per interpretar alguna qüestió concreta. I aquí sí que hi ha lleugeres diferències entre els dos volums que comparem. Maria Josepa Gallofré sap situar-se perfectament en el terreny que li correspon (el professional de l'edició de textos) i aplica criteris rigorosos i científics a la seva anotació (tot i que en alguns casos ens hagués agradat que fos una mica més detallada, però això ara no ve al cas). En el cas de Montserrat Casals, sense dubtar pas —això no— del rigor de la feina feta, hi ha moments en què sobrepassa l'espai que li correspon, i això fa que es deixi arrossegar per les seves pròpies valoracions i no acabi d'establir del tot la frontera entre el món íntim en el qual ha hagut d'immergir-se (més en el cas de Mercè Rodoreda que en el de Joan Sales, certament) i la seva feina d'estricta documentació d'unes referències. No ens n'estranyem, però, perquè coneixem prou bé la biografia que Montserrat Casals ha dedicat a Mercè Rodoreda, la qual té molts punts de gran interès, però ja posa de manifest —i en major grau que no pas ara— aquest mateix problema. És clar que es pot justificar dient que la biografia és un gènere literari tant o més que no un estudi, la qual cosa és si més no discutible. En qualsevol cas, a l'hora d'una edició de textos, aquesta hipotètica justificació no té cap validesa. Per entendre'ns: el lector de la correspondència, i només és una mostra, no hauria de fer l'esforç d'anar a les notes —i més quan, com en aquest cas, no són a peu de pàgina, sinó al final— per assabentar-se, per exemple, de l'opinió que a l'editora li mereix el fet que Joan Sales visqui al barri del Carmel (p. 1084). (La ressenya d'aquest mateix llibre que Josep Murgades publicà en el número de maig de 2009 a la revista *L'Avenç* permet il·lustrar-nos fins a la sacietat amb altres exemples similars.)

Fins ara, a part d'alguna correspondència breu i dispersa, havíem pogut llegir les cartes creuades entre Mercè Rodoreda i Anna Murià. És també un material interessantíssim, però de característiques molt diferents al que ara tenim entre mans. En aquell altre cas, és el diàleg —molt més breu, a més— entre dues escriptores i amigues que es troben en un moment molt difícil de les seves respectives biografies: el de la reconstrucció de la vida a l'exili. La relació epistolar amb Sales és molt més àmplia i dilatada, entre dues persones que quan comencen a cartejar-se no es coneixen, i que no acaba de ser mai del tot un diàleg entre amics, ni tan sols entre

novel·listes (per molta *Incerta glòria* que hi hagi entremig). En total són 409 cartes de Joan Sales i 160 de Rodoreda. És una autèntica llàstima que algunes de les cartes de la novel·lista s'hagin perdut o encara no s'hagin localitzat, perquè algunes d'elles les trobem a faltar en moments del diàleg especialment interessants. En qualsevol cas, a la vista d'aquests buits, potser és agosarat titular el llibre com a *Cartes completes* (a part que un bon filòleg segurament hauria aconsellat «Correspondència completa» perquè el fet que siguin les «cartes» les que es presenten com a «completes» té un punt d'ambigüïtat lingüística que no és pròpia en un títol).

Montserrat Casals, a més de les anotacions i del pròleg pertinent, inclou també unes breus introduccions contextualitzadores en l'inici de cada un dels anys. Són textos que faciliten la lectura i permeten entendre l'evolució de la relació. Potser no hagués calgut entretenir-se en qüestions molt elementals de context històric i, sobretot, s'hagués pogut evitar algun comentari innecessari. No és el lloc adequat, per exemple, per apuntar una lectura de *Mirall trencat* (p. 530), ni per opinar sobre si ha quedat tancat o no «l'interrogant sobre la vida sentimental de Mercè Rodoreda» i arribar a la conclusió «que tota persona és lliure de dur la vida que li sembla» (p. 416). Només faltaria! Fins i tot en algun moment sembla com si l'editora, des de la seva pròpia visió de les coses, volgués agafar la ploma i contestar a la interlocutora de Sales (a propòsit de les lectures obligatòries de l'ensenyament secundari en la introducció l'any 1979, per exemple, tema sobre el qual s'esplaiava innecessàriament i equívoca en una de les notes de la p. 1096). Moltes vegades, les notes reproduïxen –i això sí que és d'agrair– alguns articles de premsa (o extensos fragments) que són il·lustradors de la recepció de les obres. Fins i tot n'hi ha de premsa estrangera, de difícil localització. No sempre, però, les referències d'aquest material són del tot precises. És una petita manca de rigor que, si més no, cal constatar.

No cal dir que la lectura d'aquest ens diàleg ens permet conèixer molts detalls de la personalitat dels dos corresponsals, de la seva concepció de la literatura i de la vida literària d'aquells anys. Les aportacions són en aquest sentit inesgotables i, en la gran majoria dels casos, la feina de l'editora ens és d'un gran ajut. Hi podem reconstruir força bé el procés d'elaboració de les diferents novel·les i especialment de *La mort i la primavera*. Hi descobrim també algunes qüestions curioses, com el fet que *Mirall trencat* –tal com va succeir amb *Colometa* al premi «Sant Jordi»– fos rebutjat el 1974 pel jurat dels premis literaris de Girona (abans de la instauració del «Prudenci Bertrana», val a dir-ho) i no passés ni tan sols a la final. També queda molt clar que la relació entre els dos corresponsals no sempre fou del tot fluïda. Les anades i vingudes a propòsit de les correccions a la primera edició de *La plaça del Diamant* en són un bon exemple. Les cartes sobre aquesta qüestió constitueixen un material de primera per estudiar en un màster d'edició de textos (i potser també en un altre d'intel·ligència emocional). El que queda clar és que ens trobem davant de dues de les grans personalitats literàries del segle XX, totes dues ben característiques de la complexa generació a la qual pertanyen. És cert que els textos ajuden a complementar molt bé la imatge que tenim de Rodoreda com a escriptora, però sobretot ajuden a formar-nos l'autèntica imatge de Joan Sales com a editor, amb unes

conviccions serioses i profundes i també amb una gran professionalitat, cosa que desmunta –o matisa, si més no– alguns dels tòpics que han circulat sobre la seves exigències intransigents en el tracte amb els autors.

I, per acabar, dues demandes. La primera, més que una demanda, esdevé gairebé un clam: com es pot concebre un llibre com aquest sense un índex de noms! (Sí que hi és en l'edició de la correspondència entre Pla i Cruzet, sigui dit de passada). L'editorial potser argumentarà que l'elaboració de l'índex encarriria el producte. Qualsevol dels compradors que llegeixen –o se serveixen a l'hora de la consulta– d'un llibre com aquest hauria pagat de bon grat l'increment de preu que calgués per poder tenir a la mà un índex onomàstic. La petició és tan clamorosa que fins i tot m'atreviria a convertir-la en una proposta. En l'edició es fa constar que l'obra s'ha publicat amb l'ajut de la Institució de les Lletres Catalanes. Només caldria que la Institució exigís als editors el requisit de l'índex de noms per poder tenir dret a una subvenció. Així de senzill.

La segona de les demandes fa referència a la futura edició d'altres epistolaris de Mercè Rodoreda. És ben coneguda la relació epistolar entre l'escriptora i Armand Obiols. Tot fa pensar que la part que se'n conserva constitueix una documentació importantíssima per a l'estudi dels corresponsals. Més important fins i tot que la que ara tenim entre mans. Seria molt d'agrair que quan aquesta correspondència es publiqui es tinguin en compte algunes de les remarques que els especialistes han fet a propòsit del volum que ens ocupa. I, si us plau, que ningú no ens n'escatimi l'índex de noms.

Jaume Aulet

Universitat Autònoma de Barcelona

